

יתירה הרי זו כרם, ורואין את האמצעיים המיותרים כאילו אינן והרי יש בין שורה לשורה ארבע אמות.

והוא הדין שנחלקו לגבי שדה אילן הנטוע בצפיפות, אם שם "שדה אילן" עליו, להיות לבעל האילנות זכות בקרקע, או לא.

ועוד אמרי נהרדעי:

האי מאן דזבין דקלא לחבריה [המוכר לחבירו דקל יחידי], אף שאין לו זכות בקרקע כמי שמוכר שלש אילנות, שיש לו תחתיהן וביניהן כמלא אורה וסלו, מכל מקום קני ליה לקרקע שמתחת האילן משפוליה עד תהומא, [משולי האילן היינו תחתיתו ועד עומק הקרקע בתהום].

ונפקא מינה בזה:

א. אם יבש האילן, יטע אחר במקומו.

ב. אין בעל הקרקע יכול לחפור תחת אילנו של זה ואפילו בעומק אלף אמה, כי הקרקע שתחת האילן קנויה לבעל האילן.

והטעם הוא: כי הואיל ובהכרח קנה זכות בקרקע שיתקיים אילנו שם, אם כן הקרקע היא שלו.⁽⁸⁾

מתקיף לה רבא:

והלוא היות ושנינו שהמוכר אילן בודד לחבירו לא קנה קרקע, אם כן משמע שלא קנה קרקע כלל; ודקשיא לך: כיון דלהתקיים בקרקע זו קנה את האילן, נמצא שקנה יניקת קרקע גם ליטע אחר במקומו של זה — לימא ליה בעל הקרקע לבעל האילן:

"כורכמא דרישקא [מין ירק הוא, שדרך למוכרו בקרקע, וכשנגמר הפרי, נוטלו הלוקח] זביני לך, עקור כורכמא דרישקא וזיל, [לא מכרתי לך את האילן אלא כמו שמוכרים כורכמא דרישקא, ומשיבש אילנך עקור אותו, שאהו ולך]!"

אלא אמר רבא: לא קנה תחת האילן אלא בבא מהמת טענה, כשטוען למוכר בפירוש "מכרתי לי את האילן ואת הקרקע שתחתיו ליטע אחר במקומו, ואכלתיה שני חזקה, ולא נזהרתי בשטרי יותר משלש שנים".

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי:

ואי לכורכמא דרישקא זבין ליה, מאי הוה ליה למעבד, אם אכן לא מכר לו את האילן אלא כעין שמוכרים כורכמא דרישקא, מה יכול הוא לעשות כדי שלא יחזיק זה באילן, ויטען שמכר לו גם את הקרקע!?

התוספות כתבו כאן: אינו כרם ואין צריך להרחיק זרע ארבע אמות אלא אשלשה טפחים כעין גפן יחידי, ולענין מי שנטע כרם ולא חללו [שדינו לשוב מעורכי המלחמה כמבואר בפרשת שופטים], דאינו חוזר מן המלחמה.

8. נתבאר על פי הרשב"ם; והתוספות חלקו על

פירוש זה, כי הרי אפילו בשני אילנות לא קנה קרקע, ואפילו ליטע אחרים במקומו, ולכן פירשו שאין הנידון אלא לענין שלא יוכל לחפור זה חלל תחתיו [לעולם, ואפילו כשנעקר העץ, ראה רשב"א], משום דקני ליה עד תהומא; וכבר העירו האחרונים דלפי שיטת רשב"ם בעצמו לעיל הנרי נחלקו רבי עקיבא ורבנן בדין קונה

לחצאין, ומחאה זו תבטל את חזקת המלוה, ואין בידו להפסיד את הלוח —

ואם כן **הכא** — כשהורידו לפירות — **נמי**, אם חושש הוא שלסוף שלש שנים יטען המלוה ששלו היא, **איבעי ליה למחויי במלוה בתוך שלש השנים מחאה לחצאין**, כי אף מחאה לחצאין מחאה היא! (1)

מתניתין:

שלש ארצות יש בארץ ישראל, שהן חלוקות זו מזו לענין חזקה: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.

כיצד: היה בעל הקרקע ביהודה, והחזיק אדם בשדהו שבגליל; או שהיה בעל הקרקע בגליל והחזיק אדם בשדהו שביהודה —

או שהיה בעל הקרקע ביהודה או בגליל והחזיק אדם בשדהו שבעבר הירדן; או שהיה בעל הקרקע בעבר הירדן, והחזיק אדם בשדהו שביהודה או שבגליל —

בכל אופנים אלו **אינה חזקה**, ובגמרא מתבאר הטעם משום שבין שלש ארצות אלו אין השיירות מצויות, ואם ימחה בעל הקרקע במקום שהוא, לא תישמע המחאה למחזיק כדי שידע להזהר בשטרו יותר משלש שנים, והיות ואין מחאתו מחאה, לא הפסיד בעל הקרקע במה שלא מחה, והיה למחזיק לזהר בשטרו יותר משלש שנים,

אמר ליה רב אשי: **איבעי ליה למחויי בקונה האילן ולהודיע שלא קנה זה אלא את אילנו**, ולא את הקרקע שתחתיו, ובכך תיבטל חזקתו.

דאי לא תימא הכי, שאף מחאה לחצאין כעין זו — שלא אמר עליו "גזלנא הוא" — מחאה היא, **הני משכנתא דסורא** [שמוריד הלוח את המלוה לאכילת פירות בשדהו], **דכתב בה הכי: "במשלם שניא אליו תיפוק ארעא דא בלא כסף**, [בתום מספר שנים כך כך — כפי שנקבע ביניהם — תחזור הקרקע לבעליה בלוא כסף ובלא מחיר] —

וכי **אי כביש ליה לשטר משכנתא גביה, ואמר "לקוחה היא בידי"**, הכי **נמי דמהימן**, [וכי אפשר שיכול המלוה להעלים את שטר המשכנתא, ולטעון "לקוחה היא בידי" ונאמינו מדין חזקת שלש שנים], ואילו המערער אין בידו לבטל את חזקתו על ידי מחאה לחצאין! ?

וכי תימא הכי נמי! ?

והיתכן דמתקני **רבנן** — שהתקינו את משכנתא דסורא — **מידי דאתי בה לידי פסידא**, [וכי אפשר שיתקנו חכמים תקנה, שיכול הלוח לבוא על ידו לידי הפסד]! ? הלוא ודאי שלא יתקנו חכמים תקנה כעין זו —

אלא בהכרח שאין בכך חשש פסידא, כי **איבעי ליה ללוח למחויי במלוה מחאה**

החולק על נהרדעי כאן — לא.

1. כעין סוגיא זו שנינו לעיל לה ב, וראה מה שנתבאר שם בהערות.

שני אילנות אם קנה קרקע ליטע אחרים במקומן, ולפי זה צריך לומר שדברי רשב"ם לעיל דבקנה שני אילנות הרעי זה קנה קרקע ליטע אחרים במקומן היינו דוקא אליבא דנהרדעי, אבל לרבא

וממילא הרי מוכח שהחזקה מועילה אפילו כשהמחזיק והמערער נמצאים בשתי מדינות, שאין שיירות מצויות מזו לזו.

גמרא:

שנינו במשנה: שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל, היה ביהודה והחזיק בגליל ... אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת:

ומקשינן: מאי קסבר תנא קמא, מה הוא טעמו של תנא קמא המחלק בין חזקה שנעשית בשתי ערים שבמדינה אחת, לבין חזקה בשתי מדינות?!

אי קסבר: מחאה שמוחה המערער שלא בפניו של המחזיק היא מחאה לבטל את חזקתו [ומשום שודאי נשמעה המחאה למחזיק, כי השומע את המחאה סיפר לחבירו וחבירו לחבירו עד שנשמעה המחאה למחזיק], ולכן סובר הוא שחזקה הנעשית בשתי ערים הוי חזקה, ומשום שזה יכול היה

שהרי יודע הוא שאין בעל הקרקע יכול למחות –

עד שיהא בעל הקרקע עמו [עם המחזיק] במדינה, שיהיו שניהם בגליל או ביהודה או בעבר הירדן, ואפילו היו בערים שונות שבאותה ארץ.

אמר רבי יהודה לחלוק על דברי תנא קמא, הסובר שאין חזקה מועילה עד שיהיו שניהם במדינה אחת, אלא אפילו היו בשתי מדינות הרי היא חזקה, שהרי:

לא אמרו חכמים [לדעת רבי יהודה]⁽²⁾ שאין חזקה מועילה אלא לאחר שלש שנים, אף שהיה להם לומר: אין אדם מניח את חבירו לאכול את שדהו ולשתוק כלל, אלא כדי שיהא בעל הקרקע באספמיא [שהוא מקום מרוחק ביותר מארץ ישראל, ואין שיירות מצויות לשם],⁽³⁾ ויחזיק הקונה שנה בקרקע שבארץ ישראל, ובמשך שנה זו יצא הקול שיש מי שמחזיק בשדהו, ואז ילכו ויודיעוהו שיש מחזיק בשדהו במשך שנה נוספת, ויבא בעל הקרקע לשנה אחרת למחות במחזיק.⁽⁴⁾

4. כתב הרשב"ם, שלדעת רבי יהודה, רק אם אכן היה באספמיא אין החזקה מועילה אלא לאחר שלש שנים, אבל אם היה יחד עם המחזיק בעיר, אפילו לא החזיק אלא שעה אחת הרי זו חזקה, ומשום שרבי יהודה סובר: לכך מועילה חזקה, משום שאין אדם מניח לאחר לאכול פירות שדהו ואפילו שעה אחת, ואם שתק ודאי מכרה; ואם לא היו בעיר אחת אך לא הרחיקו זה מזה עד אספמיא, ראה ברבינו יונה וברשב"א שלא פלוג וזמן החזקה היא שלש שנים, וראה עוד בזה בדברי הרשב"ם לקמן מא א ד"ה כר"י.

2. היינו דרבי יהודה חולק על חכמים בטעם חזקת שלש שנים, שלדעת חכמים הטעם הוא כדאמרינן לעיל [כט א] "עד תלת שנין מזדהיר איניש בשטריה", ואילו לרבי יהודה הטעם הוא כמבואר כאן.

3. כתבו הרשב"ם והתוספות, שעד אספמיא יש מהלך שנה, ועל פי זה קבעו חכמים זמן של שלוש שנים, ולמקום מרוחק מאספמיא אין דרך להרחיק, ואף אם הרחיק לא פלוג חכמים.

למחות אפילו שלא בפניו — (5)

אם כן אפילו יהודה וגליל [אפילו היה המחזיק ביהודה ובעל הקרקע בגליל] נמי תיהי חזקה שהרי יכול הוא למחות שלא בפניו כשם שהוא עושה בשתי ערים! ?

ואי קסבר: מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה ולכן אין חזקה בשתי מדינות כי אינו יכול למחות, אם כן אפילו יהודה ויהודה [היו שניהם ביהודה] אלא שהיה זה בעיר אחת וזה בעיר אחרת נמי לא תיהי חזקה, כי מתוך שהמחאה במקומו אינה מחאה, גם החזקה שהחזיק אינה חזקה; ולמה שנינו "עד שיהא עמו במדינה", היה לו לומר "עד שיהא עמו בעיר אחת"?! ?

אמר רבי אבא בר ממל אמר רב לפרש את שיטת תנא קמא:

לעולם קסבר תנא קמא: מחאה שלא בפניו הויא מחאה, ולכן אם היה עמו באותה מדינה ואפילו בעיר אחרת, הוי חזקה; ומשנתינו עוסקת בשעת חירום, בשעה שיש תיגרות בין בני יהודה לגליל שנו שאינה חזקה, כי בשעה כזו אין שיירות מצויות לילך מגליל ליהודה, וכשאינן שיירות מצויות אין מחאתו מחאה שלא בפניו, שהרי לא תישמע המחאה לאזני המחזיק, והיות ואין מחאתו מחאה אף חזקתו אינה חזקה.

ומקשינן: והרי אם כן מאי שנא יהודה וגליל דנקיט, והרי אף כל מקום שיש חירום בין שתי ארצות יהיה הדין שאינה חזקה, והיה לו לומר: כל הארצות חלוקות זו מזו לענין חזקה בשעת חירום! ?

ומשנינן: הא קא משמע לן משנתנו דנקיט יהודה וגליל:

תיקשי קושית התוספות: [וראה עוד את לשון הרמב"ם בהלכות טוען ונטען יא ב: טען ואמר "מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה", אומרין לו: אי אפשר שלא יגיע הדבר בשלש שנים, וכיון שהגיע אליך היה לך למחות בפני עדים, ותודיע אותם שפלוני גזל אותי, ולמחר אתבענו בדין, הואיל ולא מחית אתה הפסדת על עצמך; לפיכך אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן, ובין המקום שהיה בו שמעון, אפילו אכלה ראובן עשרים שנה מוציאין אותה מתחת ידו וחוזרת לשמעון, מפני שיכול לומר "לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי".]

ועוד העירו האחרונים, שמדברי התוספות כאן נראה, שהנידון אם מחאה שלא בפניו הוי מחאה או לא, אינו תלוי אלא אם שמע המחזיק במחאתו או לא, ואילו מדברי התוספות בעמוד

5. התקשו התוספות: מאי שנא מחאה מחזקה עצמה, שבכל מקום אנו דנים רק, אם המחאה שלא בפניו היא מחאה, ומתוך כך אף החזקה שלא בפניו הוי חזקה, ואין אנו דנים על החזקה עצמה כשהיא שלא בפניו של מערער אם היא חזקה, שהרי כך יש לנו לדון אם החזקה נשמעת למערער כמו אם המחאה נשמעת למחזיק! ?

ותירצו: לפי שהטעם תלוי במחאה ולא בחזקה, שאדם המחזיק בקרקעותיו של חברו אית ליה קלא שהוא חוקר ושואל על נכסיו, אבל המחאה אין לה קול כל כך, שאין המחזיק מחזר אם מוחה לו בעל קרקע, לפיכך אין חזקתו חזקה כשאין יכול לשמוע מחאתו, דמה יועיל שמיחה. והעירו האחרונים, דלכאורה מדברי הרשב"ם בעמוד ב בד"ה מחזיקין בנכסי בורח, משמע שהמחאה והחזקה דין אחד להם, וכן משמע נמי מדברי הרשב"ם ל א ד"ה א"ל אנא, ולדבריו